

**BENESH YAZIM SİSTEMİ İLE KOREOLOJİK AÇIDAN BİR FORM ANALİZİ:
TEKE BÖLGESİ OYUN ÖRNEĞİ**

Doç. Dr. Sema ERKAN¹

ÖZET

Benesh hareket yazım sistemi, dans adımlarının kağıt üzerine yazılmasını sağlayan dans analiz yöntemlerinden biridir. Geleneksel dansın hareket ve müzik formlarının yanı sıra biçimsel formlarının da saptanmasına ve yeniden düzenlenebilmesine kullanım olanağı sunmaktadır. Dansın yapısında var olan kültürel değerler yeni yaratılar için kaynak oluşturacak niteliktedir. Bu aşamada geleneksel dansın form analizi, koreolojik yapısı ve kurgusu ile sahneleme sürecinde bir çalışma alanıdır. Koreolojik açıdan form analizi, dansın geleneksel verili *Kuruluş Formunu*, *Müzik ve Biçimsel Formunu* içerir.

Bu çalışma geleneksel dansların alandan tespit edilmesi ve sahneye taşınması sürecinde yapılması gereken form analiz çalışmalarının Benesh yazım sistemi ile oluşturulmasını konu edinmektedir. Çalışmanın amacı, geleneksel dans yapılarının korunması, gelecek nesillere doğru aktarımı ve aynı zamanda dijital arşiv oluşturabilmek adına yapılması gereken analiz çalışmalarının, yeni yaratılar için önemini vurgulamak ve sahne uygulamaları açısından bir değerlendirme yapmaktır.

Makalede 1955 yılında “Yapı Kredi Bankası” tarafından düzenlenen halk oyunları yarışmasına katılan Burdur ili Aziziye Köyü halk oyunları topluluğunun sunumu örnek olay olarak verilmiştir. Form analiz örneği, grubun video kayıtlarından Benesh Hareket notasyon sistemi ile dikte edilerek sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Dans, Koreoloji, Etnokoreoloji, Benesh Hareket Notasyonu

---

¹ Ege Üniversitesi, Devlet Türk Musikisi Konservatuarı ORCID: 0000-0002-5935-9427, erkansema@gmail.com
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received: 08/07/2022–Kabul Tarihi/Accepted: 29/07/2022

THE FORM ANALYSIS FROM A CHOREOLOGICAL POINT OF VIEW WITH BENESH NOTATION SYSTEM: THE EXAMPLE OF TEKE REGION

ABSTRACT

The Benesh movement writing system is one of the dance analysis methods that allows the dance steps to be written on paper. It offers the opportunity to determine and re arrange the existent pattern forms as well as the movements and musical forms of traditional dance. The cultural values that exist in the structure of dance are such as to be a source for recreations. At this stage, form analysis of traditional dance, is a field of study in the staging process with choreological structure and editing.

From a choreological point of view, form analysis includes the traditional (given) structure, Musical forms and patterns of dances. This paper deals with the studies of form analysis which should be done in the process of compilation of traditional dances from the field and carry out to stage. The aim of the study is to emphasize of the importance of the analysis that need to be done to preserve of traditional dance structures, transmission to next generations, and digital archiving.

In the article, as a sample is Burdur city Aziziye village folk dance group's presentation that had participated to folk dance competition which is held by "Yapı Kredi Bankası in 1955. The sample of form analysis will be presented by dictating from the video recordings of the group, with Benesh movement notation system.

Keywords: Traditional Dances, Choreology, Ethnochoreology, Benesh Movement Notation

GİRİŞ

Geleneksel dansın içerdiği yaşamsal bilgiyi sahne sanatına dönüştürürken amaç var olan kültürel özellikleri korumak, sahne için yeni bir form kazandırmak, yeniden inşa etmek, yaymak ve yaşatmak üzerine kuruludur. Dramatik ve koreografik çerçevede sunum teknikleri ile birlikte kurgulamaktır. Yeni düzenlemelerde amaç, estetik sahne dengesi sağlayacak şekilde biçimsel form araştırması yapmak ve dansın anlam bütünlüğünü bozmadan görüş açısına esneklik kazandırmak olmalıdır (Şenel, 1990). Bu aşamada geleneksel dansın form analizi, koreolojik yapısı ve kurgusu ile sahneleme sürecinde bir çalışma alanıdır.

Sahne sanatlarında sunumun izleyenlerle bir bütünlük yakalaması, aynı duyguyu paylaşması, izleyenlerin beklentisini karşılayıp, hislerini en üst noktaya çıkarmasıyla yani doruk noktasına ulaşılmasıyla yaşanmaktadır. Yıllardır varlığını koruyan geleneksel dansları zengin bir kültür kaynağı olarak ele almak verimli bir koreografik kaynak olarak değerlendirmek, sahnenin dinamiklerine uygun olarak tasarlayarak halk danslarının uygulama alanındaki yaratımlara yön vermek gerekir. Sahnede yeniden var olan geleneksel dansın özelliklerini kaybetmeden yıllar boyu yaşaması ancak kapsamlı bir analiz çalışması ile mümkündür.

Dansın yapısında var olan kültürel değerler yeni yaratılar için kaynak oluşturacak niteliktedir. Dans yaşamsal bir pratik olarak sahnede “doğuş nedenlerinden, anlamından, içeriğinden ve ortamından bağımsız olarak rekreasyonel bir faaliyet olarak sosyal yaşama bir anlam katmaktadır. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın sahne üzerinde görünürlüğü, sahne dansı biçimiyle bu olgunun çoğunlukla sanatsal bir pratik olarak algılanmasına neden olur” (Aşkar, 2020). “Bir topluluğun tarihini ve yaşanmış tecrübelerini soyut bir şekilde içselleştirebilir. Bu durumlarda kültürün taşıyıcıları için anlamlı olur. Kimi durumlarda da bir yaşanmışlığı ritmik hareketlerle sosyal drama çevirebilir, hüznü bir durumu somut bir şekilde dışa vurabilir” (Ünlü, 2009).

Bu bağlamda geleneksel dans kaynaklı yeni yaratımların, değişen ve gelişen sahneleme anlayışı ile sanatçı-seyirci arasında iletişim kurmak için yola çıkarken hassas nokta, geleneksel dansın kültürel özelliklerini korumak olmalıdır.

Bu düşünce ile çalışma, geleneksel dansın sahneleme sürecinde yapılması gereken form analizlerine odaklanarak, Benesh yazım sistemi ile bu analiz çalışmalarını oluşturmayı hedeflemektedir. Koreolojik açıdan form analizi, dansın geleneksel *Kuruluş, Müzik ve Biçimsel Formunu* içerir. Çalışmada yer alan form analiz örnekleri Yapı Kredi Bankası²'nin 1955 yılında gerçekleştirdiği halk oyunları bayramına katılan Burdur ili Aziziye Köyü yarışma grubunun sunumu³ esas alınarak sunulacaktır.

1. MATERYAL YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden kültür analizi evreninde derlenen danslar üzerine analiz çalışmaları yer almaktadır. Bu temel çerçevede kayıt altına alınmış verilerden elde edilen bulgular doğrultusunda örnek olarak seçilen bölgenin oyun, müzik ve ritim dokusu değerlendirilmiştir. “Kültür analizi, insanların gerçekliği nasıl yapılandırdıklarını, davranış ve bakış açılarındaki özneliği yorumlamayı amaçlamaktadır” (Glesne, 2014). “Kültür analizi çalışmalarında amaç, belirli bir kültürel ögenin analizi, tanımlanması ve yorumlanmasına odaklanmaktadır” (Şimşek & Yıldırım, 2013).

²<https://www.yapikredi.com.tr/yapi-kredi-hakkinda/kurumsal-sosyal-sorumluluk/kurumsal-sosyal-sorumluluk-projeleri/zaman-tuneli/>

Yapı Kredi, zengin halk kültürümüzün en önemli unsurlarından biri olan halk oyunlarını yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti ile birlikte Türkiye'de ilk kez, bir halk oyunları yarışması düzenlemiştir. 10-12 Eylül tarihleri arasında Açık Hava Tiyatrosu'nda "Halk Oyunları Bayramı" adıyla düzenlenen yarışmada 52 oyun sergilenmiştir. Bu bayram kapsamında ayrıca, Türkiye'de ilk kez "Halk Oyunları Semineri" de düzenlenmiştir. Bu yarışmaya destek veren ülkemizin önde gelen folklor uzmanlarının (Ahmet Kutsi Tecer, Muzaffer Sarısözen, Cemal Reşit Rey, Behçet Kemal çağlar, Şerif Baykurt, Sadi Yaver Ataman, Halil Bedii Yönetken, Mahmut Ragıp Gazimihal) yönlendirmesi ve Yapı Kredi'nin öncülüğünde folklor alanında araştırmalar yapmak, korumak, geliştirmek ve tanıtım için etkinlikler düzenlemek amacıyla Haziran 1955'de Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Vakfı kurulmuştur. Vakfın mal varlığı Mayıs 1978'de İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuarına devredilerek çalışmalarına son verilmiştir.

³Görüntü kaydına Burdur Araştırmacısı Hamit Çine'nin özel arşivinden ulaşılmıştır.

Bu tanımlardan hareketle Benesh yazım sistemi kuralları çerçevesinde dansların yapısal analizlerine yer verilmiş ve Benesh Notation Editor bilgisayar programı örnek oluşturmada materyal olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın amacı, önceden yapılmış olan dans tespit çalışmalarının yeni yaratılar için önemini vurgulamak ve sahne uygulamaları açısından kazanımların altını çizmektir. Geleneksel dansta yapılmış alan tespit çalışmalarındaki veriler bütüncül bir yaklaşımla incelenmiş ve danslar analitik olarak ele alınmıştır. “Nitel araştırmalarda bir bütün onu oluşturan parçalardan daha fazla anlam ifade eder gerçeğinden hareketle araştırma konusu bütüncül bir yaklaşımla belirlenir ve toplanan veriler bütüncül bir yaklaşımla analiz edilir. Bütüncül yaklaşımın temeli ele alınan değişkenlerin bağımsız olarak incelenmesi yerine bu değişkenlerin birlikteliğinin ön plana çıkarılması yer almaktadır.” (Yıldırım & Şimşek , 2005)

Geleneksel halk danslarına yönelik olan bu çalışmada Benesh Hareket Notasyonu, analiz ve değerlendirme sistemi olarak kullanılmıştır. Temeli yapısal analize dayanan Benesh yazım sistemi, dansa bütüncül bakarak; dansın bölümlerini, adımlarını ve özellikleri belirlemeyi ve anlamlı bir şekilde tanımlamayı hedefler. “Yapısal analiz, dans içerisindeki hareket birim parçalarının birbiri ile etkileşimleri ve hiyerarşik organizasyonunu açıklamak için, dans sistemini bir organik yapı olarak kabul eder. Dansın bütüncül bir betimlemesini yapabilmek için, bölümlerini ve işlerlik gösteren kurallarını belirleyerek, dansın birim parçalarını anlamlı bir şekilde tanımlamayı amaç edinir. Diğer bir görevi ise, dans kültürü içinde bulunan daha öncelere yönelik hareket kurulumunu tanımlamayı ve bunu göstermeyi amaçlamaktır.” (Özbilgin, 2012) Dansın koreografik yapısı dans adımlarının hareket değerlerinin farklı özellikleri birbirini dengeler niteliktedir. Bu hassas denge ancak yapısal analizin belirlenmesi ile ortaya çıkarılabilir özelliktedir.

Bu noktadan hareketle çalışmada, yapısal analiz aşamaları tanımlanmış, örneklem olarak sunulan Teke Bölgesi oyunlarının özgün müzik, ritim yapısı ve uygulanışı analiz edilmiştir. Yapısal analizleri çıkarılmış, bugüne kadar yapılmış çalışmalarla karşılaştırılarak mevcut durum saptanmıştır. İnceleme konusu olarak Teke bölgesinden farklı müzik ve adım özellikleri gösteren Serenler, Karinom, Çek Deveci, Teke Zortlatması ve İğnem Düştü isimli oyunlar seçilerek, örnek analizler yapılmıştır. Teke türü, diğer Türk halk oyunları türlerine göre adım, müzik ve ritim açısından farklı özellikte danslar içermesi sebebiyle örneklem olarak seçilmiştir.

2. GELENEKSEL KURULUŞ FORMU

Koreolojik açıdan form analizi, dansın geleneksel *Kuruluş, Müzik ve Biçimsel Formunu* içerir. Tasarım aşamasında bu üç formun öncelikle geleneksel yapısı çözümlenerek özgün çalışmalara kaynaklık etmesi sağlanmalıdır. Geleneksel kuruluş formu analizleri, sahneleme öncesinde kağıt üzerine yapılan tasarım çalışmaları için yol gösteren niteliğindedir. Her dansın farklı adım cümleleri, bu adımlardan oluşmuş dans bölümleri bulunur ve bunlar dans türlerinin ritim, müzik ve hareket bağlamında tavrını belirleyen özellikler taşır.

Dansların bu özellikleri analiz edilerek yeni sunumlara giden yolda doruk noktasının veya noktalarının vurgulanması açısından önemli bir çalışma alanıdır. “Dansın geleneksel yapısının analizinin doğru yapılmasıyla, adım cümleleri ve bölümler arasındaki ilişki, hareket ve kurgu dengesi, adım cümlelerinin hareket değerleri daha kolay kavranabilir” (Şenel, 1990, s. 15). Ancak bu şekilde sunum bütün olarak tasarlanabilir. Konu ve tema bağlamında sergilenecek dansların seçimi ve sıralanışı üzerine yapılacak çalışmalar ayrıntılı olarak ele alınması gereken aşamalardır. “Sunum anında sergilenecek olan oyun sayısı ve her oyunun karakter yapısı, adım cümlelerinin yoğunluk derecesi, uzunlukları, hareket hızları ve tartımları gibi unsurların koreolojik analizler eşliğinde belirlenmesi, icra edilecek dansların seçilmesi ve sıralanmasında önem taşımaktadır” (Şenel, 1990). “Her oyun değişik yöresel nitelikler ve formlar içerdiği gibi bölümler ve adım çeşitlemeleri de nüans farklılıkları içerebilir” (Şenel, 1990, s. 15). Bu sebeple oyun bölümleri ve adım cümleleri belirlendikten sonra farklılıklara göre adım cümlelerini, A, A1,B, C, C1, C2 gibi kodlamak kuruluş formunun oluşmasına destek verir. Müzik formu için de benzer kodlama sistemi uygulanır. Bu kodlama adım-müzik eşleşmesi sırasında da gereklidir. Dans notasyonu müzik notalarının oluşması gibi bütün bedendeki dans hareketlerinin kodlanmasına dayanmaktadır.

“Halk dansları, değişen durumlara göre yeni iletişim becerilerini üretebilen bir yapıya sahip canlı organizmalardır” (Ünlü, 2009). Bu doğrultuda analiz edilerek sunumun doruk noktasının veya noktalarının vurgulanması önemlidir, müzik ve biçimsel formlarına da yön vermiş olur. Aynı zamanda sahnelemenin hareket değeri ve grafiği de bu özgün kuruluş formu ile belirlenir.

Hareket analizi, hareketin meydana gelme sürecinin ele alınması, bedenle ilgili birçok eylemin açıklanmasında önemli veriler sağlamaktadır. Bilgisayarın tasarım sürecine dahil olması ile gerçek ortamdaki hareketlerin analiz ve deneyimleme süreçleri son yıllarda dijital ortamda da değerlendirilmeye başlanmıştır. Hareketin analizi, değiştirilmesi, deformasyonu ve tekrar türetilmesi gerçek ortamda deneyimlenemeyecek bir durum iken zamanın ve mekânın daha esnek, değişebilir ... (Kırkan, 2015, s. 19) olması ile sahnelemenin de her dönemde değişen koşullara uygun anlayış ve anlatış biçimi bulma çabası içinde olduğu gerçektir. İnsanın yaşadığı değişim süreci algılayış biçimini de değiştirdiğinden bu arayışların sürekliliği kaçınılmazdır. (Erkan S. , Sahne Sanatlarında Güçlü Bir Anlatım Aracı Olarak Beden, 2014) Hareket analizi temelli dans notasyonları yaratıcı düşünce için bir araç olma özelliği taşır. Hareketin öğrenilmesi, uygulanması, anlaşılması gibi aşamalarda yardımcı olan etkili bir araçtır. Kuruluş formunun oluşması hareket notasyonlarının tümünde olduğu gibi, çalışmada konunun yöntemi olarak kullanılan Benesh sisteminin de temel prensibidir.

“Dans notasyonu süreci, dört boyutlu hareketi (zaman dördüncü boyuttur) iki boyutlu bir yüzeye indirgemeyi gerektirir. Hareket halindeki vücudun bölümleri, ilgili hareket biçimi (esneme, uzama, döndürme, yönlü yerleştirme) ve her birinin süresi, genel zaman yapısıyla ilişkili olarak tanımlanmalıdır. Hareketin kağıda kaydedilmesi (dans notasyonu) hareket gibi görünmese de (ilkel çubuk figür çizimleri dikkate alınmadan), dans kalıplarını kaydetmek için kullanılan grafik sembollerin dizisinde bir "mimari" vardır (Guest Hutchinson, 1990).

Dansın içindeki adım dengesi kuruluş formlarının analizi sırasında saptanan bir özelliktir. “Adım cümlelerinin her birinin güçlü, zayıf, vurgu, destek adım cümlesi gibi karakter yapısı ve hareket değeri vardır. Bunlar tek tek ele alındığında bazılarının tekdüze hareketlerin tekrarından, bazılarının ise birleşik hareketlerden oluştuğu görülür. Bu durum adım cümlelerinin form yapısını ve bu yapının hareketsel değerini belirtir. Adım cümlelerini oluşturan kelime ve hece adımların da hareket değerlerini verir” (Şenel, 1990, s. 18). Bu doğrultuda geleneksel kuruluş formuna bağlı olarak özgün kuruluş formunu oluşturmak daha doğru bir çalışma yolu olacaktır.

Türk halk danslarının bazı türlerinde geleneksel kuruluş formu aynı şekilde özgün çalışmalarda da kullanılmaktadır. Kuruluş formları dansın kendisi ile bütünleşmiş bir şekilde aktarılmaktadır. Bazı dans türlerinde ise geleneksel kuruluş formu üzerinden özgün biçimler oluşturmaya müsait özelliktedir. Bu durumlarda biçimsel form ve müzik formu ile birlikte kurgulanması uygun olur. Her iki durumda da temel yapının analizlerinin doğru saptanmış olması, dansın korunması ve koreografik açıdan değerinin saptanması için şarttır.

3. GELENEKSEL MÜZİK FORMU

Geleneksel dansın hareket, ritim ve müzik bütünleyenleri onun yaşamsal özelliklerini oluşturan ve koruyan niteliktedir. Geleneksel dans icralarında dans adımlarının saptanması, sıralanması düzenlenmesi sunulacak biçimsel formların belirlenmesi ile eş zamanlı olarak müzik açısından da benzer bir analiz çalışması gerektirir. Müzik cümlelerinin hangi sıra ve sayıda tekrar edilmesi gerektiği dans kuruluş formuna bağlı kalarak yapılmalı müzik partiyonları oluşturulmalıdır. Dans bölümlerinin müzik cümleleri incelenerek, adım cümlesi ile eşleştirilmesi yapılmalıdır. Dansı oluşturan adım cümlelerinin analizi, müzikte var olan tempo farklılıkları ve adımların uygulanma şekilleri ile birlikte değerlendirilmelidir.

Bir icra anında seyirciler açısından dans ve müzik bir bütündür. Ayrıca geleneksel dansın sahneleme aşamasında da dramatik açıdan seyircideki ilk uyarıcının müzik olduğunu söyleyebiliriz. “Halk oyunları ve halk müziği birleşerek Türk halk oyunları müziğini oluşturmaktadır” (Erkan T. , 2000). Sahneleme aşamasında dansların ve dans müziklerinin geleneksel özelliklerine bağlı kalınması gerekmektedir. Dans, müzik ve sahneleme birlikteliği uyumu, sunumun niteliğini belirler. Bu sebeple adım ve müzik partiyonlarının oluşma aşaması sunumun bel kemiği özelliğindedir.

Türk Halk danslarında müzik ve adım cümlelerinin eşleşmesi her zaman müzik ölçüsü ile aynı olmamaktadır. Adım cümlesi bazı durumlarda eksik, bazı durumlarda artık ölçüye denk gelebilmektedir. Bunun için adımın müzikten bağımsız olarak sayısı belirlenir ve hareket dizelinin üzerine adım cümlesinin kaç sayıdan oluştuğu ayrıca belirtilir. Bu farklı eşleşmelerden dolayı sahneleme öncesi tasarım aşamasında her dans için müzik ve hareket analizinin yapılması, sonrasında ikisinin eşleştirilmesi gerekmektedir (Erkan S. , 2014). Müzik kuruluş formlarının oluşturulması da ayrı bir uzmanlık alanıdır. Bu sebeple sahneleme yapılırken alanında uzman bir kadro kurulması gerekliliğinin önemini de vurgulamak gerekir.

“Dans geleneksel konumuyla ele alındığında, mutlaka bir müzik eşliğinde oynandığı ve oynanması gerektiği düşünülür; hatta birçok halkbilimci, antropolog ve etnolog bu dansların halk dansı sayılabilmesi için mutlaka ritmik ve ezgisel bütünlüğe sahip olması gerektiğini düşünürler” (Aktaş, 2006). Müzik, sahne üzerinde gerçekleşen tüm düzenlemelerle uyumlu şekilde sürdürülen ve yapılan hareketlerle görsel açıdan anlam kazanan bir unsurdur. Dramatik anlatımda müziğin etkisi yadsınamaz. “Sahne atmosfer yaratılabilmesini sağlayan temel öğelerden biri olan müzik, bazen öyküyü taşır, bazen sahneye müdahale eder ama daima dansçılara ritimsel altyapıyı sağlayan, tempoyu ileten teknik bir araç işlevini görür” (Erkan T. , 2000).

Müzik ve dans sıralamasında konu ve tema bütünlüğünün sağlanmasının yanı sıra tabii ki müzik ve dans yapılarının birbirine uyumu da önemlidir. Halk dansları müziği, dansların sahnelenmesinde seyirci üzerindeki etkili ve belirleyici özelliğe sahiptir. Dans ve müzik içinde barındırdığı kültürel kodlarla hem dansçı hem de izleyenlerin kendinden bir parça bulmalarını sağlar. İçerdiği ritmik yapı, makamsal yapı ve temposu, dansı meydana getiren adımların hareket değeri gibi bu kodlar dansçı ve seyirci üzerinde ortak duyguyu oluşturur. Tasarlanan dans sahnelemesinde, geleneksel ortamda kullanılan enstrümanlar, sahneleme uygun olarak düzenlenen müzik partiyonları da bu ortaklığı arttıran niteliktedir. Bu anlamda geleneksel müzik formu analizleri bilimsel bir tespittir.

Geleneksel olan müzik cümleleri de adım kuruluş formunda olduğu gibi benzerliklerine göre kodlama sistemi ile oluşturulur. Çalışmanın son bölümünde yer alan örnek danslar üzerinden detaylandırarak olursak; müzik cümlelerinin belirlenmesi, kaç ölçüden oluştuğunun saptanması, tekrar sayılarının dans bölümleri ile nasıl eşleştiğinin tespiti kodlama sonrası yapılacak aşamalardır. Tablo halinde adım müzik eşleşmeleri yapılmalı ve seri partiyon yazımları çıkarılmalıdır. Seri partiyon yazımı Benesh Hareket sisteminde adım ve müzik cümlelerinin birlikte okunup uygulanmasına imkan tanımaktadır. Buna ek olarak biçimsel sahne formlarını da partiyona yazmak mümkündür. Bu sayede hem dansçı için hem de sahneye koyan kişi için seri partiyon uygulama pratiği sağlamakta ve uygulamaların yazılı olarak kalıcı olmasını sağlamaktadır. Detaylı olarak adım-müzik kuruluş formu örneklerine ve seri partiyon yazımlarına çalışmanın sonunda yer verilecektir.

Bu analizlerin uzman kişiler tarafından yapılması gerekliliği tabii ki şarttır. Bu durum yeni sahne yaratılarının düzenlenmesi için de önemli bir konudur.

4. GELENEKSEL BİÇİMSEL FORM

Dansın yapısal özelliklerinden biri de biçimsel formdur, dans adım cümlelerinin hareket değeri, hızı ve yönü kullanılan biçimsel form ile belirlenir ve şekillenir. Dans “adım cümleleri form biçimleri üzerine kurulmuştur ve yapısal özelliği, onun oynanış şekli, yani biçimsel formudur” (Şenel, 1990, s. 25). Bu anlamda ikisini ayrılmaz bir bütün olarak görmek gerekir. Danslar “çizgi formunda icra edilecekse; icra esnasında hangi açılarda kullanılacağı veya biçimsel formunu bozmadan düz, verev veya dik gibi başka hangi açılara gelebileceği bilinmelidir.

Daire formunda icra edilecekse; nasıl daire olunup çözüldüğü, iç içe ya da birden fazla daire oluşturup oluşturulamayacağı, yay formunda icra edilecekse; sürekli aynı formda mı kalınacağı ve daire formuna geçip geçilmeyeceği önceden belirlenmelidir (Şenel, 1990, s. 25).

Adım cümlelerinin hangi biçimsel form ve formlarla birleştirileceği, geçiş düzenlerinin sıklığı, biçimsel form ve adım eşleştirmeleri, hızı, grup olarak icra edilip edilmeyeceği, sahnenin boyutu gibi unsurlar sahnelemenin belirleyicileridir. Bu sebeple tasarım aşamasının diğer önemli çalışma alanı da biçimsel form analizleridir. Geleneksel dansın içinde barındırdığı biçimsel formlardan hareketle sahne için düzenlemeler yapılması mümkündür. Adım ve biçim birleşmeleri dansların karakterini belirleyen unsurlardır. Bu sebeple öz-biçim uyumu önemlidir. Anlam bütünlüğünü ve görsel özelliğini koruyarak yol alınmalıdır. “Yeni düzenlemelerde amaç, estetik sahne dengesi sağlayacak şekilde biçimsel form araştırması yapmak ve oyunun anlam bütünlüğünü bozmadan görüş açısına esneklik kazandırmak olmalıdır” (Şenel, 1990, s. 25).

Dansçılar hareketleri icra ederken tek başına şekiller oluşturmakla kalmaz gruplar halinde de hareketli veya statik tasarımlar oluştururlar. Bu grup düzenlemeleri, değişimleri ve zıt etkileri açısından önemli açık ve kapalı alanlar oluşturarak sahne alanını oluşturur. (Guest Hutchinson, 1990). Seyirci açısından da dramatik etkinin doruk noktaya taşındığı anlardır.

Dans çizgisi ve dansçının çizgisi, koreografide hayati bir ifade unsurudur. Koreografik odak karmaşık bir hareketi gerçekleştiren solo dansçı olduğunda, genellikle tek bir yerde gerçekleşir. Sahne üzerinde ilerlemeler öne çıktığında ise daha basit vücut hareketleri ve daha basit adımlar gerektirir. Sahnelemede düz çizgiler, eğriler, daireler ve spiraller kullanılabilir, bunların hepsi solo olarak kullanılabilir, ancak birçok dansçı tarafından, özellikle çizgi oluşumlarında yapıldığında özellikle çizgi oluşumlarında daha kolay görülebilir ve izleyici için daha tatmin edicidir. (Guest Hutchinson, 1990).

Geleneksel danslar tüm sahne sanatları için zengin bir hareket kaynağıdır. Bu görüş ile hem geleneksel yapının getirdiği değerlerden hem de güncel sahneleme anlayışı adına yeni yaratımlardan vazgeçmek mümkün değildir. Bu düzenlemeler geleneksel dansın dans sanatı içerisindeki estetik çerçevesini belirleyen ana unsurlardır.

5. TEKE BÖLGESİ OYUNLARIN FORM ANALİZ ÖRNEKLERİ

Oyun Adı: Serenler

Oyun Yöresi: Burdur

Tartım: 9/8 ♩ = 51 Largo

Müzik Notası TRT Repertuvar No: 832

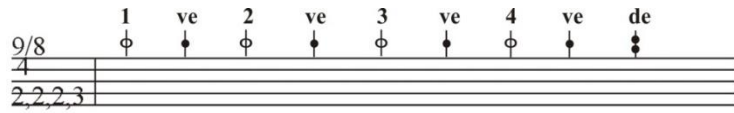
Oyunun Geleneksel Kuruluş Formu

Geleneksel Müzik Formu

A: Gezinleme	9/8x1	A Müzik Cümlesi	9/8x1
A1: Düz adım	9/8x1	B Müzik Cümlesi	9/8x1
B: Dönmeli adım	9/8x1		
C: Tek Diz Vurma	9/8 x1		
C1:Çift Diz Vurma	9/8 x1		
D: Dönmeli Atılma	9/8 x1		
E: Bitiriş	9/8 x1		

Oyuncunun Adım Sayımı

Tablo 1: Serenler Adım ve Müzik Cümlesi Tablosu

OYUN				MÜZİK			
Adım Cümleleri	Tekrar Sayısı	Toplam Sayı		Müzik Cümlesi	Tekrar Sayısı	Toplam Sayı	
A	1-4	2	2 ölçü	A	1 ölçü	2	2 ölçü
A1	1-4	2	2 ölçü	B	1 ölçü	2	2 ölçü
C1	1-4	1	1 ölçü				
B	1-4	1	1 ölçü	A	1 ölçü	2	2 ölçü
D	1-4	1	1 ölçü				
B	1-4	1	1 ölçü	B	1 ölçü	2	2 ölçü
D	1-4	1	1 ölçü				
B	1-4	1	1 ölçü	A	1 ölçü	2	2 ölçü
C	1-4	1	1 ölçü				
B	1-4	1	1 ölçü	B	1 ölçü	2	2 ölçü
C	1-4	1	1 ölçü				
B	1-4	1	1 ölçü	A	1 ölçü	2	2 ölçü
D	1-4	1	1 ölçü				
B	1-4	1	1 ölçü				
D	1-4	1	1 ölçü	B	1 ölçü	3	3 ölçü
B	1-4	1	1 ölçü	A	1 ölçü	1	1 ölçü
E	1-4	1	1 ölçü	B	1 ölçü	1	1 ölçü
Toplam			19 ölçü	Toplam			19 ölçü

Serenler Adım Partisyonu⁴

9/8
4
2,2,2,3

A A1
C1 B D
B D B C
B C B D
B D B E

Oyun Adı: Çek Deveci

Oyun Yöresi: Denizli

Tartım: 4/4 ♩ = 104 Andante

Müzik Notası TRT Repertuar No: 3427

Oyunun Geleneksel Kuruluş Formu

Geleneksel Müzik Formu

A: Yürüme adımı 4/4x1

A Müzik Cümlesi 4/4 x2

B: Ayak vurma adımı 2/4x2

B Müzik Cümlesi 4/4 x2

B1: İlerlemeli ayak vurma 2/4x2

C Müzik Cümlesi 4/4 x6

B2: Dönmeli ayak vurma 2/4x2

D Müzik Cümlesi 4/4x8

⁴ Bu oyunun adım ve müzik partisyonu Yapı Kredi Bankası'nın 1955 yılında gerçekleştirdiği Halk oyunları bayramına katılan Burdur Aziziye Köyü ekibinin kaydı esas alınarak yapılmıştır.

Tablo 2: Çek Deveci Adım ve Müzik Cümlesi Tablosu

OYUN				MÜZİK			
Adım Cümleleri		Tekrar Sayısı	Toplam Sayı	Müzik Cümlesi		Tekrar Sayısı	Toplam Sayı
B	1-2	8	4 ölçü	A	2 ölçü	2	4 ölçü
B1	1-2	8	4 ölçü	B	2 ölçü	2	4 ölçü
A	1-4	6	6 ölçü	C	6 ölçü	1	6 ölçü
B	1-2	8	4 ölçü	A	2 ölçü	2	4 ölçü
B2	1-2	8	4 ölçü	B	2 ölçü	2	4 ölçü
A	1-4	6	6 ölçü	C	6 ölçü	1	6 ölçü
B1	1-2	8	4 ölçü	A	2 ölçü	2	4 ölçü
B2	1-2	8	8 ölçü	B	2 ölçü	2	4 ölçü
B	1-2	8	4 ölçü	D	8 ölçü	1	8 ölçü
Toplam			44 ölçü	Toplam			44 ölçü

Çek Deveci Adım Partisyonu⁵

The musical score for Çek Deveci Adım Partisyonu is presented in ten staves. Each staff is a four-line red staff. The structure is defined by brackets and labels above the staves:

- Staff 1: Labeled '1-4' (in a box), 'B', 'B', and 'B1'.
- Staff 2: Labeled 'B1', 'A', 'A', and 'A'.
- Staff 3: Labeled 'A', 'A', 'A', and 'B'.
- Staff 4: Labeled 'B', 'B2', 'B2', and 'A'.
- Staff 5: Labeled 'A', 'A', 'A', and 'A'.
- Staff 6: Labeled 'A', 'B1', 'B1', and 'B2'.
- Staff 7: Labeled 'B2', 'B2', 'B2', and 'B'.
- Staff 8: Labeled 'B'.
- Staff 9: Empty.
- Staff 10: Empty.

Additional markings include a '4' at the start of the first staff, a '3' in the second measure of the first staff, and a '5' in the second measure of the second staff. Vertical lines on the staves indicate specific notes or measures.

⁵ Bu oyunun adım ve müzik partisyonu Yapı Kredi Bankası'nın 1955 yılında gerçekleştirdiği Halk oyunları bayramına katılan Burdur Aziziye Köyü ekibinin kaydı esas alınarak yapılmıştır.

Oyun Adı: Teke Zortlatması**Oyun Yöresi:** Burdur**Tartım:** 9/16 ♩ = 104 Andante**Müzik Notası TRT Repertuvar No:** 493**Oyunun Geleneksel Kuruluş Formu**

A: Düz Adım	9/16x1
B: Tek Kol	9/16x1
B1: Çift Kol	9/16x1
C: Çökme	9/16x1
D: Çift Ayak Sallama	9/16x1
D1: Alkışlı Çift Ayak	9/16x1

Geleneksel Müzik Formu

A Müzik Cümlesi 9/16x4

Tablo 3: Teke Zortlatması Adım ve Müzik Cümlesi Tablosu

OYUN				MÜZİK			
Adım Cümlesi		Tekrar Sayısı	Toplam Sayı	Müzik Cümlesi		Tekrar Sayısı	Toplam Sayı
A	1-4	8	8 ölçü	A	4 ölçü	23	92 ölçü
B	1-4	8	8 ölçü				
A	1-4	10	10 ölçü				
B1	1-4	8	8 ölçü				
D	1-4	10	10 ölçü				
C	1-4	8	8 ölçü				
D	1-4	26	26 ölçü				
D1	1-4	14	14 ölçü				
Toplam			92 ölçü	Toplam			92 ölçü

Teke Zortlatması Adım Partisyonu⁶

The musical score consists of ten systems of five-line red staves. The first system starts with a measure number '1' and a '2' below the staff. The score is divided into sections labeled A, B, B1, C, and D. Section A is marked with a bracket and a '7' below the staff. Section B is marked with a bracket and a '7' below the staff. Section B1 is marked with a bracket and a '7' below the staff. Section C is marked with a bracket and a '7' below the staff. Section D is marked with a bracket and a '9' below the staff. There are also measures marked with '9', '25', and '13'. The score ends with a double bar line.

⁶ Bu oyunun adım ve müzik partisyonu Yapı Kredi Bankası'nın 1955 yılında gerçekleştirdiği Halk oyunları bayramına katılan Burdur Aziziye Köyü ekibinin kaydı esas alınarak yapılmıştır.

Oyun Adı: Karinom

Oyun Yöresi: Burdur

Tartım: 9/8 ♩ = 113 Moderato

Müzik Notası TRT Repertuvar No: 2540

Oyunun Geleneksel Kuruluş Formu

Geleneksel Müzik Formu

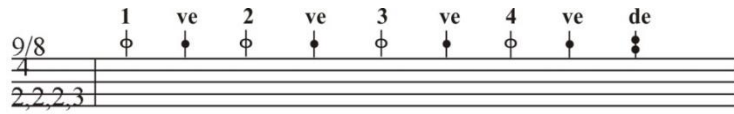
A: Düz adım 9/8x1

A Müzik Cümlesi 9/8x2

B: Tek Diz Vurma 9/8x1

B1: Çift Diz Vurma 9/8 x1

Oyuncunun Adım Sayımı

Tablo 4: Karinom Adım ve Müzik Cümlesi Tablosu

OYUN			MÜZİK		
Adım Cümlesi	Tekrar Sayısı	Toplam Sayı	Müzik Cümlesi	Tekrar Sayısı	Toplam Sayı
A	1-4	6	A	2 ölçü	14
B	1-4	4			
A	1-4	5			
B1	1-4	4			
A	1-4	9			
Toplam		28 ölçü	Toplam		28 ölçü

Oyun Adı: İğnem Düştü**Oyun Yöresi:** Burdur**Tartım:** 9/8 $\text{♩} = 56$ Largo**Müzik Notası TRT Repertuvar No:** 1962**Oyunun Geleneksel Kuruluş Formu****Geleneksel Müzik Formu**

A: Düz adım 9/8x1
 A1: Çökmeli Düz adım 9/8x1
 B: Dönmeli adım 9/8x1

A Müzik Cümlesi 9/8x2
 B Müzik Cümlesi 9/8x2

Tablo 5.İğnem Düştü Adım ve Müzik Cümlesi Tablosu

OYUN				MÜZİK			
Adım Cümleleri		Tekrar Sayısı	Toplam Sayı	Müzik Cümlesi		Tekrar Sayısı	Toplam Sayı
A	1-4	4	4 ölçü	A	2 ölçü	2	2 ölçü
				B	2 ölçü	2	2 ölçü
A1	1-4	4	4 ölçü	A	2 ölçü	2	2 ölçü
				B	2 ölçü	2	2 ölçü
A	1-4	4	4 ölçü	A	2 ölçü	2	2 ölçü
				B	2 ölçü	2	2 ölçü
B	1-4	4	4 ölçü	A	2 ölçü	2	2 ölçü
				B	2 ölçü	2	2 ölçü
Toplam			16 ölçü	Toplam			16 ölçü

İğnem Düştü Adım Partisyonu⁸

9/8

4

2,2,2,3

3

A A A

A A1 A1 A1

A1 A A A

A B B B

B

SONUÇ

“Sahne sanatları; insanı, toplumu, yaşamı anlamak ve anlamlandırmak için her türlü malzemenin ustalıkla kurgulanmasını gerektirir” (Şener, 2003). Geleneksel dansları kaynak alan yeni yaratıların kurgulanmasında ki kilit nokta da tasarım aşamasıdır. Bu aşamada yapılan analiz çalışmalarını ve tespit çalışmalarını hareket notasyonları aracılığı ile kağıt üzerine aktarmak, dijital arşiv oluşturmak, dans adım-müzik analizlerini yapmak ve arşivlemek sahneleme sürecinin ilk aşamasıdır. Bu çalışmaların artması dans alanı için önemli ilerlemelerdir.

Dans, içinde müziği, ritmi, hareketi ve aynı zamanda bireyselliği içerir. Geleneksel danslar da kendine has bu özellikleri ve zengin içeriği ile günümüz sahne sunumlarına farklı anlatım olanakları sunmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, dansların geleneksel özelliklerini koruma amacı ile yapılan sahneleme öncesi analiz çalışmalarının, yeni sunum arayışları için ön koşul olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örnekleme olarak analiz edilen oyunlar müzik ve ritm özelliklerine göre ele alınan daha önceki çalışmalardan farklı olarak hareket özelliklerine göre incelenmiştir.

⁸ Bu oyunun adım ve müzik partisyonu Yapı Kredi Bankası'nın 1955 yılında gerçekleştirdiği Halk oyunları bayramına katılan Burdur Aziziye Köyü ekibinin kaydı esas alınarak yapılmıştır.

Ayrıca Teke türü içerisinde adım, müzik ve ritm çeşitliliği açısından farklı özelliklere sahip oyunlar seçilerek, aynı tür içerisinde bulunan farklılıklara vurgu yapılmak istenmiştir. Türk halk oyunları türlerinden biri olarak Teke türü bu farklı adım özellikleri sebebi ile çalışma örneklemini olarak seçilmiştir. Seçilen dansların geleneksel adım ve müzik kuruluş formları belirlenerek, karşılaştırmalı olarak tablo halinde adım ve müzik partiyonları belirlenmiştir. Sunum kaydında bulunan dansların adım ve müzik cümleleri farklılıklarına göre her biri harf ile kodlanmış ve kaç ölçüden oluştuğu belirtilerek yarışma da sunulan özgün kuruluş formu ile müzik cümleleri eşleştirilmiştir.

Adımları yapısal olarak parçalara ayırmak ve her birinin ortak ve ayrı noktalarını belirleyerek adım parçacıkları kodlanmıştır. Bu kodlama sistemi ile her bir hareket nota süre değeri içerisinde değerlendirilerek dans adım ve müzik cümleleri eşleştirilmiştir. Teke bölgesine ait dansların sahneleme öncesi tasarım aşamasına ve uygulama aşamasına hizmet eden seri partiyonları oluşturulmuş ve çalışmanın örneklemini olarak sunulmuştur. Seri partiyonların uygulama aşamasında ki kullanımının artması, okur-yazarlığın artması ile doğru orantılı olup, dansçı müzisyen ve yönetmen açısından kazanımlar getirecek özelliktedir. Dans bölümlerinin eğitim planını içerisinde yazım sistemlerinin bulunması bu açıdan da önemlidir.

Yapılan analizler sonucunda; bazı oyunlarda adım çeşitliliğinin az olduğu saptanırken bazı oyunlarda aynı tür içerisinde olmasına rağmen adım çeşitliliğinin fazla olduğu saptanmıştır. Adım-müzik cümlelerinin partiyonlarına bakıldığında ise bazılarında eşleşmelerin birebir olmadığı ve aynı müzik cümlesine farklı adım cümlelerinin eşlik ettiği, bazılarında ise adım ve müzik cümlelerinin eşleştiği görülmüştür. Geleneksel kuruluş formunun günümüze kadar aynı şekilde korunduğu seçilen tüm oyunlar için söylenebilirken, geleneksel biçimsel form açısından farklı sunuş biçimleri karşımıza çıkmaktadır. Bu durum da biçimsel formun özünü korumakla birlikte yeni sunum arayışları olduğunu göstermektedir. Günümüz sahnelemelerinde bu durumun oyun müziklerinin temposunda hızlanma yönünde bir değişikliğe sebep olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ulaşılan sonuçların ışığında, dans yazım sistemlerinin analize dayanan temelleri ile yapısal analiz çalışmalarına hizmet ettiği ve geleneksel durumu tespit etmedeki önemini yanı sıra yeni sunumlardaki yaratı sınırlarını belirlemede de etkin olduğu söylenebilir.

Makalede sunulan örneklem analizleri Benesh Hareket Notasyonu sisteminin esaslarına göre yazılmıştır. Analiz çalışmaları geleneksel dans alanında sahneleme öncesi mutlaka yapılması gerekli, hem sahne performanslarının tekrar sahnelenme sürecinde hem de dijital arşiv oluşturmada önemli bir değere sahiptir. Bu konuda yapılan çalışmalar sahne sanatları alanında geleneksel dansın yerini bulması açısından da önemli kazanımlar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, G. (2006). *Dansa İlk Adım*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınevi.
Aşkar, F. (2020). *Halk Dansları Sunumlarında Güncel Yaklaşımlar*. F. Aşkar içinde, *Sanattan Toplumla Türk Halk Dansları*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
Erkan, S. (2004). *Türk Halk Oyunlarının Benesh Hareket Notasyonu ile Hareket ve Müzik Analizi*. *Musiki dünyası*, 7138-7145.

- Erkan, S. (2014). Sahne Sanatlarında Güçlü Bir Anlatım Aracı Olarak Beden. Akademik Bakış(41). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhxbd/issue/32979/366631> adresinden alındı
- Erkan, S. (2014). Türk Halk Oyunlarının Benesh Hareket Notasyonu İle Hareket ve Müzik Analizi. *Musiki Dünyası*, 7138-7145.
- Erkan, T. (2000). Türk Halk Oyunları Müziğinde Toplu Çalgılama - Muğla Örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). 7. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Oyunları Anabilim Dalı .
- Glesne, C. (2014). Nitel Araştırmaya Giriş. İstanbul: Anı yayıncılık.
- Guest Hutchinson, A. (1990). Dance Notation. Theater, Theatricality, and Architecture ((26), 203-214. <https://www.jstor.org/stable/pdf/1567163.pdf> adresinden alındı
- Kırkan, S. (2015). Dans Hareketi Verilerinin Sayısal Ortamda Forma Dönüştürülmesi. İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.
- Subaşı , M., & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. Atatürk Üniversitesi Sosoyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 419- 426.
- Şenel, S. (1990). Hareket Notasyonu Halk Oyunları Yazımı (Üçüncü Kitap). İzmir: Levent Müzikevi Yayınları.
- Şener, S. (2003). Dram Sanatı. Ankara: Dost Kitabevi.
- Ünlü, Ö. B. (2009). Dans Tiyatrosunun Oluşumunda Dans Antropolojisinden Yararlanma Yolları ve Anadolu Danslarından Model Önerileri(Basılmamış Doktora Tezi). 76. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü .
- Varna.C. (2003). Varna, C. (2013). Improvisational choreography as a design language for spatial interaction. United Kingdom: MSc Thesis, University College London, Bartlett School of Architecture, Building, Environmental Design &Planning,.
- Yıldırım, A., & Şimşek , H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel araştırma Yöntemleri (5. Baskı b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İnternet Kaynakça
<https://www.yapikredi.com.tr/yapi-kredi-hakkinda/kurumsal-sosyal-sorumluluk/kurumsal-sosyal-sorumluluk-projeleri/zaman-tuneli/>